

Список використаних джерел

1. Національна ідея це побудова держави на базі корінної нації – і це Українці, – В'ячеслав Чорновіл. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=8BFXaSplVB4> (дата запиту: 27.03.2023)
2. Національна гідність – це. URL: <https://jak.bono.odessa.ua/articles/nacionalna-gidnist-ce.php> (дата запиту: 27.03.2023).
3. Липа Ю. Призначення України. 2-ге незмін. вид. Львів: Просвіта, 1992. 272 с.
4. Методичні рекомендації щодо національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах. URL: <https://cutt.ly/K4zZwCY> (дата запиту: 27.03.2023).

Тетяна Гуменюк

КОНЦЕПЦІЯ ТВОРЧОСТІ У ПСИХОАНАЛІЗІ З. ФРЕЙДА

Сьогодні вже ніхто не може заперечувати, що тільки реалізуючи свої таланти і творчу енергію, людина живе щасливе життя і випромінює здоров'я. У той же час, творча реалізація людини залежить від стану її психіки. Саме психіка відкриває шлях до творчості. Відкриття неповторності власної психічної природи, несхожості на всі інші енергії звільняє те, що досі крилося в надрах психіки під шаром життєвих правил та умовностей. У цьому напрямі рухається сучасна психологія, вивчаючи глибинні психічні процеси для розкриття, розвитку та реалізації творчого потенціалу та креативності особистості. Неабиякий інтерес в даному питанні викликає науковий спадок австрійського психолога і психіатра З. Фрейда, який запропонував психоаналітичну концепцію творчості. Учений розглядав людський організм як біоенергетичну систему та стверджував, що структура психіки людини складається з трьох рівнів – підсвідомого, передсвідомого і свідомого, та представляє собою триярусну структуру особистості – «Ід», «Его» та «Суперего», описуючи їх наступним чином:

- підсвідоме – «Ід» («Воно») – сфера первісної сексуальної енергії, яка далеко не завжди «проривається» у свідомість внаслідок стереотипів поведінки, які культивуються в суспільстві. Ця енергія (найчастіше заблокована) може трансформуватися в інші форми енергії – художню, винахідницьку, наукову творчість тощо;
- передсвідоме «Его» («Я») – сховище сублимованої з першого рівня сексуальної енергії, яка набула форму різних психічних утворень близьких до порога свідомості, і тому у будь який момент можуть стати її змістом. «Его» відчуває на собі постійний тиск «Ід», але керується як і в першому випадку принципом реальності співвідношення своїх рішень з

особливостями людських відносин і т.п. Саме там зосереджується енергія, спрямована до організуючої, формальної або естетичної діяльності;

- свідоме «Суперего» («Над-Я»), – це настільки високий і тонкий ступінь сублимації (перетворення) енергії, що здатний мати в собі високі моральні принципи, етичні норми, естетичні стандарти. «Суперего» бере на себе функції цензора і критика, своєрідного фільтра вчинків або рішень, які приймаються «Его».

У житті людини частіше всього бажання «Ід» не збігаються з можливостями «Его» та суперечать нормам і принципам «Суперего». Тому «Его» стає рингом для жорсткої боротьби протилежностей – бажань і мотивів, через що відчуває сильну внутрішню напругу, що згодом призводить до неврозів.

З моменту зародження психоаналізу [4, с. 709]. З. Фрейд став досліджувати творчість. На його думку, спонтанна творча діяльність здатна виражати неусвідомлювані змісти психічного життя людини. Для розуміння творчості в контексті ранніх психоаналітичних уявлень характерним є використання понять первинних і вторинних психічних процесів, пов'язаних з принципами задоволення та реальності. Так, по мірі дорослішання людини первинні психічні процеси замінюються вторинними способом сублимації, яка перетворює інстинктивні прояви в соціально-продуктивну діяльність, а інстинктивний імпульс замінюється художньо-образним уявленням.

Отже, на думку З. Фрейда, творчість є компромісною формою задоволення інстинктивних потреб, а тому розглядається ним як один із видів неврозу і бачиться регресією до інфантильних станів свідомості. Саме розуміння творчості як різновиду неврозу та інфантильної форми задоволення потреб виключало її з арсеналу психотерапевтичних прийомів класичного психоаналізу психіатра. Мистецтво для ученого представляло інтерес лише як можливість побачити в продуктах творчості психічні конфлікти і патологічні переживання їх авторів.

Свої погляди на природу творчості З. Фрейд виклав у низці наукових статей, зокрема дві з них присвятив творчості Леонардо да Вінчі [2] та Мікеланджело [1, с. 15]. У першій з них учений спробував створити умоглядову систему, яка б дозволила побачити нарцисизм як основу творчості художника, опираючись на припущення та факти з його біографії. Психіатр стверджував, що Леонардо залишив багато незавершених робіт через те, що мимоволі ідентифікував себе зі своїм батьком, який залишив сім'ю в ранньому дитинстві да Вінчі. Допитливість дослідника, бажання кинути виклик звичним речам – це інфантильний протест проти батька, який проявлявся у характері художника. Він, на думку Фрейда, таким способом сублимував свою сексуальну енергію в пізнавальні інтереси та художні образи. Не обійшлося й без того, що учений зробив

спробу аналізувати роботи Леонардо да Вінчі, намагаючись побачити в них прояви неврозу. Таким чином, ученого цікавила психопатологія творчості цієї Людини-легенди, але, нажаль, творчий спадок як вершина мистецтва епохи Відродження, глибинні механізми особистості Леонардо, які дозволили проявитися його генію – це питання, які мало цікавили З. Фрейда. На відміну від попередньої, робота про «Мойсея» Мікеланджело – це скоріше особисті враження ученого у сприйнятті даного твору, де він намагався прочитати зміст скульптури, демонструючи при цьому абсолютно жорсткий й раціоналістичний підхід.

Характерною особливістю обох досліджень є вибудовування Фрейдом інтелектуальних моделей, з допомогою яких робились спроби «читати» твори митців через призму їх психічних станів та навіпаки. У цьому сенсі Фрейд був представником своєї епохи з характерним для неї пануванням розуму над почуттями, духу – над тілом, моральних цінностей – над індивідуальними потребами людини. Його науковий підхід ішов у руслі інтелектуальної традиції ХІХ століття, а відкриваючи двері в психологію ХХ століття, у своєму ставленні до мистецтва учений став провідником культурних цінностей попереднього століття.

Важливо відмітити, що З. Фрейд, запропонувавши нові концептуальні можливості для пояснення психології мистецтва з позицій уявлення про несвідоме і сублімації, згодом визнав свою теорію малопродуктивною. Учений дійшов висновку, що психоаналіз не може ні прояснити природу художнього таланту, ні пояснити засоби, за допомогою яких працює художник [4]. У даному контексті його учень Е. Фромм піддав критиці концепцію вчителя про зведення всієї людської психічної енергії до сексуальної. У своїх роботах він доводив, що сексуальна енергія – це тільки частина людської енергії, яка має бар'єри у використанні. Такими бар'єрами (перепонами) виступають соціальні фактори, як причина соціальної напруги. Боротися з цим Фромм закликає через пробудження в людині Божественної любові до ближнього [3, с. 192].

Список використаних джерел

1. Sigmund Freud. *Der Moses des Michelangelo ...* Imago, Jahrgang 3, Heft 1, Februar, Leipzig und Wien, Hugo Heller & Cie., 1914, pp. 15–36.
2. Sigmund Freud. *Eine Kindheitserinnerung des Leonardo da Vinci ...* Eine Kindheitserinnerung des Leonardo da Vinci. Leipzig und Wien, ... 1910.
3. Е. Фромм. Мистецтво любові. Переклад з англійської В. Кучменко. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2017. 192 с.
4. Зігмунд Фройд. *Вступ до психоаналізу*. Переклад з німецької: Петро Таращук. Київ: Основи, 1998. 709 с.